ANTROJI DALIS

DRAUGAS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1989 m. kovo mėn. 25 d. / March 25, 1989

Nr. 59(12)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Ar natūralu žmogui būti prikeltam iš mirties?

Norint rimtai pasisavinti krikščioniško tikėjimo tiesą apie žmogaus kūno prikėlimą iš mirties, tenka susitikti su didele sunkenybe. Kad būtų galima nugalėti tą sunkenybę, reikia ateiti nuo daug toliau. Reikia iš naujo pasisavinti pagrindines mūsų tikėjimo tiesas, būtent: kas yra Dievas ir kas yra žmogus. Su populiariomis pažiūromis į žmogų, kaip menkystę, ir į Dievą, kaip priklausantį nuo visokių kitų jėgų, žmogaus kūno prikėlimo tiesa yra nepasiekiama.

Viena iš labiausiai pagrindinių priežasčių, dėl kurios mums sunku pripažinti žmogaus kūno prikėlimą, yra nusilpusi mūsuose Dievo samprata. Įvairių abejonių apsuptas Dievas, kuris yra būdingas Vakarų kultūros žmogui, toks Dievas, kuris kovoja tik už savo išsilaikymą žmogaus galvosenoje, negali būti tokiu veiksniu, kuris žmogaus kūną prikeltų iš mirties. Dievas, kuris nuolankiai prašosi Vakarų kultūros žmogaus, kad jam būtų pripažintos kurios nors teisės, žmogaus iš mirties prikelti negali. Taip pat negali žmogaus kūno prikelti iš mirties Dievas, kuriam yra nusavinta galia iš nieko sukurti pasaulį. Daugelio modernių žmonių galvosenoje kosminis sprogimas ar evoliucinis vyksmas yra reikšmingesni veiksniai už Dievą.

Taip pat reikia pilnesnės žmogaus sampratos, kad būtų galima tikėti, jog jis bus prikeltas iš mirties. Vien dorinio svarstymo apie žmogaus menkystes ir nedorybes tokiai žmogaus sampratai nepakanka. Iš to, kad žmogus gali ką padaryti blogai ar gerai, negalima gauti pilnos žmogaus sampratos. Žmogus yra tam tikra dieviška galimybė. Ir tik tai pasisavinus, galima turėti pilną žmogaus filosofiją, kurioje galėtų tilpti žmogaus prikėlimas iš mirties. Panašiai, kaip negana žinoti, kad yra teigiamos ir neigiamos elektros, kad suprastume, kas iš tikrųjų yra elektra savo prigimtyje. Juo labiau iš žmogaus gero ar blogo elgesio, nors jie yra reikšmingi, negalima išvesti, kas iš tikrųjų yra žmogus. Einant krikščioniško mokymu, žmogus yra tobuliausias Dievo kūrinys, ir dėl to mirtis negali būti jo gyvenimo pabaiga.

Antra vertus tačiau, negalima praleisti iš akių tiesos, kad mūsų pačių siela, nors būdama nemirtinga, neturi galios mirusiam kūnui sugrąžinti gyvybę. Šią mūsų sielos negalią liudija ir ta aplinkybė, kad apskritai žmonėms yra sunku tikėti, jog miręs kūnas prisikeltų iš mirties. Žmogaus dvasia turi supratimą, kad jos kūnas miršta, tačiau mirusiam kūnui suteikti gyvybę jos negana. Dėl to, kaip yra įprasta sakyti teologiniame žodyne, žmogaus prikėlimas iš mirties yra priklausomas nuo antgamtinės Dievo malonės. Tačiau ir pats žmogus turi tam tikrų užuominų amžinam gyvenimui.

Mes esame taip Dievo sukurti, kad būtume pajėgūs anapus mūsų prigimties esančią Dievo malonę priimti. Didelis praėjusio šimtmečio vidurio vokiečių teologas Motiejus Schebenas savo moksle eina, atrodo, dviem priešingais keliais. Jis įrodinėja, kad antgamtinė Dievo dovana yra tikra prasme dalykas, esąs anapus mūsų prigimties galių, bet antra vertus, jis nemažiau stengiasi įrodyti, kad ir žmogaus prigimtis yra aukšto lygio ir kad ji turi savyje galios anapus mūsų prigimties galios esančią Dievo malonę priimti.

Kai kurie ankstesnių šimtmečių religiniai sąjūdžiai, norėdami išryškinti Dievo malonės antgamtiškumą, žemino natūralios žmogaus prigimties vertę ir galią. Ir tų nelaimingų pažiūrų pėdsakų yra išlikusių tikinčiųjų galvosenose ligi mūsų laikų. Šalia mūsų prisipažinimo savo nuodėmių, mes turime išlaikyti savo vertingumą Dievo atžvilgiu. Jeigu tą vertingumą mes prarandame, tai ne tik mūsų prikėlimas iš mirties pasidaro nesuprantamas dalykas, bet netenka pagrindo visa mūsų santykių su Dievu sistema. Ji nustoja savo atramos. Tada ir Dievo meilė žmogui pasidaro nesuprantamybe, ir žmogaus malda Dievui netenka savo natūralaus, bet būtinai reikalingo pagrindo.

Norint rasti atramą žmogaus prikėlimui iš mirties, reikia turėti tokią sampratą apie žmogų, kokią apie jį turi Dievas. Jis žmogum nėra apsivylęs, nors pats žmogus kartais yra apsivylęs savimi. Žmogaus prigimtyje glūdi jo galia pažinti iš esmės Dievą, kaip savo darytoją, ir turėti su juo santykius. Toje prigimtyje taip pat glūdi galia priimti iš Dievo savo prikėlimą iš mirties ir amžiną buvimą.

Mirtis nėra savaime suprantamas dalykas žmogui. Dėl to vienas estrados dainininkas šaukia savo auditorijai: „Ar reikia būti mirtingu?" — Tas jo šauksmas liudija, kad žmogaus kūno prikėlimas iš mirties yra žmogaus galimybių ribose, nes mirtis netelpa žmogaus savęs sampratoje.

Apie žmogų, pasinaudojant Schebeno mokymu, galima sakyti, kad jis turi ateiti pas Dievą pilnas: ne vien savo dvasia, bet ir kūnu, nes toks jis yra jo sukurtas.

V. Bgd.

„Dievas jį prikėlė ir leido jam pasirodyti... mums" (Apd 10:40-41)

ALGIMANTAS KEZYS

Jėzaus prisikėlimo iš numirusių istoriškumą nagrinėdami didieji mūsų laikų teologai-egzegetai užima tiesiog diametraliai priešingas pozicijas. Viename spektro gale yra istorikai-realistai, kurie kalba apie Jėzaus prisikėlimą kaip apie žemišką įvykį, apčiuopiamą erdvėje ir laiko slinktyje. Antrame stovi filosofai-kūrėjai, aiškiną Jėzaus Kristaus prisikėlimą savų sistemų rėmuose, paprastam žmogui nepažįstama kalba. Stengtis suprasti jų mintis reiškia gilintis į jų filosofinę ar teologinę teoriją ir bandyti išnarplioti, kaip prisikėlimo sąvoka joje rikiuojasi su kitomis jų teoretinės sistemos prielaidomis. Skaitytojas, ieškąs atsakymo į gyvenimiškus klausimus apie Kristaus ir žmonijos prisikėlimą iš numirusiųjų, ne visada čia juos ras.

Karl Barth gvildena klausimą, ar Jėzaus prisikėlimas vyko šiapus ar anapus istorijos; tvirtina, kad tas prisikėlimas nepriieinamas istorikui, bet vis vien turi būti laikomas istorišku įvykiu; prie jo reikia prieiti tikėjimo, o ne tyrinėjimo keliu. Rudolf Bultmann irgi pabrėžia tikėjimo primatą; jam apsisprendimas galioja daugiau negu istoriniai duomenys ar liudininkai; Kristaus prisikėlimo faktą laiko mitu; mato jį ne tikrovėje, ... o kerigmoje, t.y. prisikėlimo skelbime. Prie tokios nerealios sampratos jis priėjo dėl to, kad savo filosofinėje sistemoje jis *a priori* buvo nusistatęs nepripažinti stebuklų. Šių laikų svarbiausias katalikų teologas Karl Rahner, S.J. svarsto jam opų klausimą: ar Jėzaus prisikėlimas ir Jo mirtis ant kryžiaus buvo tas pats, ar du atskiri įvykiai.

Helmut Koestner net sulygina evangelijose pateiktus prisikėlusio Jėzaus pasirodymus su kitais hebrajų, egiptiečių bei graikų mitiniais dievų pasirodymais mirtingiesiems — su Jahvės apsireiškimais pranašams Izaijui ir Ezekėliui, su mitais apie egiptiečių dievaitės Isis bei kitų senovės dievų mirtį ir pomirtinį atgijimą. Pasakojimai apie prisikėlusios dievaitės Isis pasirodymus buvo populiarūs kaip tik Jėzaus laikais.

Žymusis katalikų teologas Edward Schillebeeckx ankstesnėse savo studijose buvo sureliatyvinęs Jėzaus prisikėlimo sąvoką, nepripažindamas pirmiesiems Jėzaus prisikėlimo liudininkams išskirtinio savitumo. Jis priskiria tą pačią reikšmę ir vėlesniems prisikėlusio Jėzaus apsireiškimams. Anot jo, Velykų rytą apaštalai turėjo gilų dvasinį išgyvenimą ar atsivertimą, apie kurį jie pradėjo kalbėti, kaip apie paties Jėzaus jiems pasirodymą. Jų kalba apie šiuos pasirodymus, tai kalba apie nematomus dvasinius, o ne fizinius įvykius. Su tokia nuomone nesutinka kiti teologai — Kueng, Rahner, Sobrino. Schillebeeckx pats jos vėliau atsisakė, jau priskirdamas evangelistų užrašytiems pasakojimams apie Velykų ryto įvykius istorinę prasmę, o Jėzaus pasirodymams juslinę tikrovę. Tačiau jam prisikėlusio Jėzaus apsireiškimų esmė liko dvasinė — susirinkę apaštalai išgyveno atleidimą, atsivertimą ir dvasinį Jėzaus artumą, kurį gali patirti taipgi ir vėlesnių kartų krikščioniai. Schillebeeckx laikosi nuomonės, kad nėra esminio skirtumo tarp pirmųjų prisikėlusio Jėzaus liudininkų išgyvenimo ir ateinančių laikų tikinčiųjų. Visiems yra prieinamas tas pats gyvojo Kristaus artumas.

Wofhart Pannenberg, tikras realistas, tvirtina, kad sprendimą apie Jėzaus prisikėlimą reikia daryti pagal turimus istorinius duomenis. Apie įvykį, buvusį prieš 2,000 metų, nesužinosi iš tikėjimo, o iš istorijos. Nors praeityje istorikai dažnai buvo laikomi tikėjimo priešais, tačiau Pannenberg mano, kad taip neturėjo būti. Iš istorikų Pannenberg reikalauja tik vieno — neužtrenkti durų galimybei, kad mirusieji gali keltis. Jau ir griežtuosiuose moksluose, pavyzdžiui, deterministinės pažiūros užleido vietą netikėtumams, kurie kartais nepaklūsta „nekintamiems" gamtos įstatymams.

* * *

Kokie yra Jėzaus prisikėlimo istoriniai duomenys? Pagrindinis rašytinis šaltinis yra keturios kanoniškosios evangelijos. Paties prisikėlimo liudininkų nėra, bet turime Jėzaus mokinių pasakojimus apie įvykius tuoj pat po prisikėlimo — atrastas tuščias Jėzaus kapas ir buvo pasakojama apie prisikėlusio Jėzaus pasirodymus moterims ir apaštalams.

Daugumos autorių pripažįstama, kad tuščio kapo atradimas galėjo būti istorinis įvykis. Vieni mano, kad tuščio kapo tradicija prasidėjo anksti ir galėjo išsivystyti iš pirmųjų krikščionių liturgijos prie to kapo. Patys seniausi raštai — šv. Pauliaus — apie kapą nieko nesako. Jį aprašo vėliau surašytos evangelijos ir vis kitaip: pas kapą ateina Marija Magdalena ir kita Marija (Mt), Marija Magdalena, Marija, Jokūbo motina ir Salomė (Mk), Marija Magdalena, Joana, Marija, Jokūbo motina, ir kitos moterys (Lk), Marija Magdalena (Jn). Prie kapo pasirodo angelas (Mt), jaunuolis (Mk), du vyrai (Lk), du angelai (Jn). Morkus pažymi, kad tuo metu vyko žemės drebėjimas, kiti žemės drebėjimo nemini.

Prisikėlusio Kristaus statula Šv. Petro ir Povilo bažnyčioje, Antakalnyje, Vilniuje.

Jėzaus prisikėlimui iš mirusiųjų mokiniai buvo gerai paruošti paties Jėzaus. Per savo viešąjį gyvenimą Jėzus nedviprasmiškai mokė, kad pasaulio pabaigoje, kuri turi ateiti, „šiai kartai nepraėjus", mirusieji kelsis. Jis pranašavo greitą Dievo karalystės atėjimą per Viešpaties dieną (Parousia), kurios Jis pats ir Jo mokiniai laukė. Žinia apie tuščią Jėzaus kapą bematant pasklido ir buvo priimta kaip Jėzaus prisikėlimo faktas.

Tradicija apie tuščią Jėzaus kapą yra unikali krikščionybei. Nei Senajame Testamente, nei kitų religijų šaltiniuose panašių modelių neužtikta. Pirmiesiems krikščioniams ji tapo prisikėlimo simboliu, o ne vienam ir įrodymu. Tačiau patys Naujojo Testamento autoriai ir dabartiniai egzegetai pripažįsta, kad tuščio kapo atradimas Jėzaus prisikėlimo dar neįrodo. Šv. Jono evangelijoje Marija Magdalena galvoja, kad Jėzaus kūnas buvo perkeltas kitur (Jn 20:2). Prisikėlimui įrodyti reikėjo prisikėlusiojo pasirodymų.

* * *

Jėzaus pasirodymus Naujasis Testamentas mini trumpose kerigmatinėse formulėse (1 Kor 15:3-5; Lk 24:34) ir ilgesniuose pasakojimuose Mato, Luko ir Jono evangelijų pabaigose. Šių pasakojimų antraeiliai dalykai, kuriais remiasi jų faktiškumas, yra skirtingi. Kam pirmiausia pasirodė Viešpats? Jonas: Marijai Magdalenai (Jn 20:14-18); Lukas ir Paulius: Petrui (1 Kor 15:5; Lk 24:34). Kur pasirodymai vyko? Morkus: Galilėjoje (Mk 16:7); Lukas: Jeruzalėje (Lk 24). Manoma, kad evangelistai užrašė nepriklausomai išsivysčiusias liaudies tradicijas su šiais skirtingais bruožais. Tačiau pagrindinis tvirtinimas išliko tas pats — *Jėzus prisikėlė ir pasirodė saviškiams.*

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad evangelistų aprašomi Jėzaus pasirodymai pabrėžia prisikėlusiojo fizinio kūno tikrumą — Jėzus liepia neliesti Jo, prašo valgyti, liepia įdėti pirštus į Jo žaizdas ir t.t. Norėta parodyti, jog Jis nebuvo dvasia, o grįžęs į gyvenimą Jėzus su savo nuosavu kūnu. Čia atsimintina, kad žmogaus prisikėlimo su nuosavu kūnu sąvoka yra turėjusi nelemtų pasekmių krikščionybės istorijoje. Kūno prisikėlimo dogma ilgus šimtmečius (o gal ir tūkstantmečius) kentėjo nuo grubaus pažodiškumo, kuriuo taipgi buvo užsikrėtusi ir likusioji biblinė teologija. Tai, aišku, kėlė ir dar vis kelia nesusipratimų bangas. Šv. Tomas Akvinietis rimtai svarsto klausimą, kas bus su kanibalais, kurie mito žmonių kūnais? Kuris kelsis iš numirusiųjų — suvalgytasis, ar kanibalas, turįs kitų žmonių kūnų dalis? Viduramžiais heretikų deginimas ant laužo irgi buvo pagrįstas klaidingu įsitikinimu apie kūno prisikėlimą. Heretikai buvo laikomi pačiais didžiausiais nusikaltėliais, kuriems derėjo pati sunkiausia bausmė — jų kūno sudeginimas, kad neliktų kam keltis paskutinę dieną.

Per tokį ilgą laikotarpį kažkodėl pamirštas daug autentiškesnis ir už evangelijas ankstyvesnis kūno prisikėlimo aiškinimas, randamas šv. Pauliaus raštuose. Šv. Paulius aiškiai kalba apie *sudvasinto* kūno prisikėlimą (1 Kor 15:43). Kas galėtų būti tas „sudvasintas" prisikėlusio kūnas, mes gyvenantieji šiapus negalime pasakyti. Bet galima drąsiai tvirtinti, kad jis nebus atgaivintas mirusiojo lavonas, panašiai kaip Lozoriaus. Kristaus prisikėlimas buvo visai kitoks negu Lozoriaus. Jėzus prisikėlė amžinai gyventi, Lozorius buvo prikeltas, kad vėl mirtų. Jeigu kūno prisikėlimas būtų suprastas kaip žemiškojo arba „nuosavo" kūno atgaivinimas — kūno, kuris atsigavęs prašo valgyti, yra matomas ir girdimas, tai jis čia pat pasmerkiamas ir antrai mirčiai. Todėl Jėzaus poprisikėliminius pasirodymus negalima imti pažodiškai. Jeigu jie yra istorijoje tikrai buvę, o ne evangelistų ar pirmųjų krikščionių išgyventi vaizdiškai, tai reikia į juos žiūrėti kaip į nuolatinį stebuklą, kur antgamtė, įsibrovusi į fizinį pasaulį, jame veikia pagal sau svetimus dėsnius. Kitaip susiduriame su problematiškais epizodais, pvz., Jėzui žengiant į dangų, kaip aukštai į erdvę galėjo pakilti žemiškas kūnas ir joje nežūti? Geriau į Jėzaus pasirodymus po prisikėlimo žiūrėti kaip į simbolinius pasakojimus, išsivysčiusius prisikėlimo kerigmos veikiamoje pirmųjų krikščionių bendruomenėje. Šv. Pauliaus sukurtas žodis „sudvasintas" yra visiškai pakankamas išreikšti prisikėlusios ir išėjusios iš laiko ir fizinės erdvės ribų būties būklę.

Kokia ta būklė bus, čia žemėje gyvenantieji negali pasakyti. Gali tik spėlioti. Šv. Paulius kalba apie šviesą, vidinį vyksmą, keičiantį žmogaus galvoseną, gimdantį naują tikėjimą.

(Nukelta į 4 psl.)

Šiame numeryje:

Žmogus ir mirtis • Viešpaties Prisikėlimas — Velykų šventa paslaptis • Maldininkų kelias Ispanijoje • Antano Miškinio eilėraščiai iš Sibiro tremties • Estų vyrų choro koncertas Chicagoje • Kviečia aktoriai Apolonija ir Petras Steponavičiai

Birutė Ciplijauskaitė

Maldininkų kelias į Santiago de Compostela

Viduramžių laikais Ispanija buvo išgarsėjusi ne tik savo karais prieš 711 metais visą kraštą okupavusius arabus, kurie pakeitė visą jos fizionomiją ir struktūrą (beveik aštuoni šimtmečiai okupacijos ir lėto savo žemės atkariavimo, pradedant nuo šiaurės) ir visiems laikams ją atskyrė nuo Europos, ne tik savo greit viso pasaulio dėmesį patraukusiu Toledo vertimų centru 12 ir 13 šimtmečiais, kurio dėka Aristotelio ir kitų graikų filosofų bei mokslininkų raštai, pasiekę Ispaniją per šiaurės Afriką, paplito po visą vakarų Europą, bet lygiai taip pat ir „piligrimų taku", vedančiu iš Prancūzijos į Santiago de Compostela: vietovę, kurioje 9-ame amžiuje buvo atrasti — taip sakoma — šv. Jokūbo Apaštalo, skyrusio didesnę savo gyvenimo dalį Ispanijai atversti, palaikai, ten atgabenti jo mokinių po jo nužudymo Jeruzalėje.[1] Paradoksiška tai, kad tas įvyko kaip pasekmė arabų įsiveržimo į Santiago, kur jie suniokojo visas bažnyčias. Po viena iš jų ir atrastas apaštalo kapas. (Sena legenda tvirtina, kad vienas atsiskyrėlis kelias naktis iš eilės matė nuostabią šviesą, atrodančią, lyg žvaigždžių lietus; pranešė vyskupui, ir bendrom jėgom surado kapą. Tas davė miestui vardą: Compostela=Campus stellae=žvaigždžių laukas. Palaikai dėl nuolatinių karų ir invazijų 12-ame amžiuje buvo „paslėpti" ir vėl atrasti tik 1879 metais; popiežius Leonas XIII po ilgo proceso patvirtino jų autentiškumą.) Arabai buvo labai greitai nugalėti legendariniame Clavijo mūšyje, kur ispanų kareiviams danguje pasirodė ant balto žirgo raito šv. Jokūbo milžiniška figūra, savo šūkiu „Cierra, España!" žadanti jiems pergalę ir išgąsdinusi musulmonus.

10-ojo amžiaus kronikos jau byloja apie pirmuosius maldininkus — daugiausia prancūzų vyskupų vedamas grupeles. 11-ojo amžiaus maldininkų srovė jau nesustabdoma. 12-ame amžiuje popiežiaus Kaliksto II skatinamas kunigas iš Poitou, Aymeric Picaud parašo „Vadovą maldininkams" (penktoji *Codex Calixtinus* knyga), kuris ir šiandien tebelaikomas autoritetu. Ryšium su keliavimu į šventąsias vietas įsisteigia daugybė Cluny ordino vienuolynų, plinta prancūzų įtaka šiaurės Ispanijoj. Su maldininkais keliauja iš vieno krašto į kitą liaudies dainos (pirmoji lyrinė poezija Europoje gimsta Ispanijoj), su šventuoju susiję giesmės, baladės apie stebuklus, tuo tarpu kai pietuose tebevyksta kryžiaus karai su arabais. Išdygsta nesuskaitomos bažnyčios, koplyčios, „ligoninės" — užeigos, visos pažymėtos tipinga geldele — šv. Jokūbo insignija. Popiežius Kalikstas II paskelbia ir su keliavimu į šventąsias vietas surištus „Šventuosius metus", kurių tradicija tebėra išlikus iki šių dienų ir kurie sutraukia į Santiago didžiules mases ne tik maldininkų, bet ir šiaip sau turistų. Tais metais atveriamos „šventosios durys", paskelbiami visuotiniai atlaidai, bažnyčia smilkoma milžinišku „botafumeiro", kuris siūbuoja nuo vienos sienos iki kitos, pakabintas aukštai lubose.

Per daugelį šimtmečių šios kelionės buvo aprašomos maldininkų ir visai nepamaldžių rašytojų (šiuolaikiui kubiečiui Alejo Carpentier jos įkvėpė neužmirštamą novelę)[2]. Kiekvieną vasarą Ispanijos spaudoje tebesklinda žinutės apie jas. Keliauja tikrai pamaldūs žmonės, vykdydami apžadus, prašydami ypatingos malonės ar tikėdamiesi užsitarnauti visuotinius atlaidus; keliauja meno istorikai, studijuojantys seniausias romaniško ir gotiško meno apraiškas Ispanijoje; keliauja studentai, juo susidomėję, skaitydami senųjų amžių literatūrą; keliauja ir visokie valkatos, čigonai, vagys, bandydami pasipelnyti. Pasak vietinių žmonių, rugpjūčio mėnesį per kaimelius, įsikūrusius prie senojo kelio, pereina kartais po 150-200 žmonių į dieną. Tikrąją dvasią pajusti ir išlaikyti norintys keliauja pėsti, nešdami savo mantą ant kupros, su tradicine „piligrimo lazda" rankoje. Kiti bando kiek sparčiau tai atlikti dviračiais. Dar kiti nebemoka atsisakyti mašinų — ir tuo pačiu nustoja pačių gražiausių išgyvenimų, nes senasis kelias dažnai eina atokiau nuo plento. Viena šveicarų turizmo agentūra organizuoja net „dvasinio peno" keliones autobusais.

Kelias skersai Ispaniją siekia 780 km per kalnus, per slėnius, per lygumas; per lietų ir sniegą ar negailestingai kepinančią saulę, kartais nesurandant net menkiausios užeigos. Anksčiau pėstiems sunku būdavo atsekti ir patį kelią; prieš dvejus metus vieno pasišventusio kunigo dėka jis tapo labai taikliai nužymėtas geltonom vilyčiom. Vidutinis maldininkas nukeliauja 25-40 km į dieną; daugumas jų keliauja vasaros mėnesiais mažom ir didesnėm grupelėm. Prieš metus laikraščiuose buvo rašoma apie maldininką iš pietų Prancūzijos, išsiruošusį patį vieną gruodžio mėnesį prašyti stebuklo ir pasiekusį

Santiago de Compostela katedros „Portico de la Gloria" — centrinė kolona su Apaštalo statula.

Santiago per 23 dienas, nepaisant lietaus ir pūgų. Atvykę, visi žingsniuoja tiesiog į katedrą, ten uždėti savo plaštaką ant akmens, kuriame jau įtrinti per amžių eilę jį lietusiųjų penki pirštai. Įdomu tai, kad šiuo metu daugiau maldininkų atkeliauja iš kitų kraštų, negu iš pačios Ispanijos.

Jau nuo 12-ojo amžiaus susidarė du pagrindiniai keliai: nuo Paryžiaus, tarnaujantis maldininkams iš Anglijos, Vokietijos, Belgijos, Olandijos, Švedijos, ir nuo Arles, vedantis Vidužemio jūros pakrante atkeliaujančius iš Vengrijos, Austrijos, Italijos. Ispanijoje jie susijungia prie Puente la Reina, vos nugalėjus Pirėnų kalnus. Maldininkų „pastotės" kadaise buvo išaugusios į ištisus miestelius ir miestus; jose tebeužtinkami įdomiausi meno paminklai. Keliaunininkai rasdavo prieglobstį vienuolynuose ar specialiai jiems statomose užeigose, vadinamose ligoninėmis. Ten jie veltui gaudavo nakvynę, vandens, malkų ugniai susikurti, o dažnai ir vienai dienai maisto. Ir medicinos pagalba jiems būdavo teikiama veltui. Nemažas skaičius kelionės neištesėdavo; kai kurie grįždavo atgal nuo pusiaukelio, kiti išmirdavo. Dėl tos priežasties Šv. Jokūbo bažnyčiai Villafranca del Bierzo, 170 km nuo Santiago, buvo suteikta privilegija duoti pilnus atlaidus ją pasiekusiems ir toliau eiti nebeišgalintiems. Dokumentai tvirtina, kad dar 1965 metais vienas iš pietų Prancūzijos atkeliavęs ir ten susirgęs maldininkas paprašė, kad jam būtų leista pasinaudoti ta privilegija.

Kiekvienas kelio etapas atneša visai skirtingų išgyvenimų. Iš viso apie jį pasakoti reikėtų su vaizdajuoste, tačiau retas maldininkas nešaši foto aparatą, kuris gerokai apsunkintų kuprinę. Šį kartą sustosiu tik prie kelių vietų, palikusių itin gilius įspūdžius. Pirmas sustojimas, peržengus Prancūzijos sieną — Roncesvalles, atmintinas ne tik dėl impozantiško maldininkams priimti pastatyto — bet dabar jų nebepriimančio, kelis kartus sudegusio ir vėl atstatyto — vienuolyno, bet turbūt labiausiai dėl ten 778 m. rugpjūčio mėn. 15 d. (kiti sako 777 metais) įvykusio, prancūzų epe — *Chanson de Roland* — įamžinto Karolio Didžiojo (Charlemagne) mūšio su Abderramanu I, kur žuvo pats Rolandas ir prancūzai buvo sumušti susijungusių arabų ir baskų. (Bandų ganytojai sakosi ir šiandien kartais tebegirdintys Olifanto [Rolando pučiamo rago] skambesį, šaukiantį Karolį Didįjį į pagalbą.) 12-ame amžiuje ten pastatyta — ir netolimoje ateityje planuojama restauruoti — „ligoninė" per vienerius metus išdalydavo maisto 25,000-30,000 maldininkų. Tebėra išlikusi ten tų laikų koplyčia ir kai kurios relikvijos muziejuje. Vienuoliai ir toliau gieda savo „valandas", ir bet kokia religinė šventė suburia didelį skaičių lankytojų. Tačiau visų įspūdingiausia yra pasikelti dar aukščiau taku, vedančiu iki „Rolando šaltinio", kuriuo einant atsiveria neįtikėtino grožio vaizdai. Net ir giedrią dieną ten plauko debesys, ir viršūnėn kopiantysis pasijunta, lyg jis banguotų tarp iš debesų kylančių, bet jau apačioj paliktų kitų kalnų viršūnių. Debesiui staiga praplyšus, po kojom pamatomos besiganančios avių bandos; pašonėj smulkią žolelę bando išknisti pusiau laukiniai arkliai; tenka pamatyti ir apie juos skriejančių erelių. Gi bendras jausmas buvo labai taikliai nusakytas vieno viduramžių maldininko: „atrodo, kad užtenka ištiesti ranką, ir ja nutversi dangaus sklypelį". Tai tikrai tinkamas išgyvenimas, pradedant ilgą kelią, simboliškai jungiantį tautinės sąmonės pajutimą su religija, diktavęs Ispanijos politiką per daugelį amžių. Dvasia tose aukštybėse jaučiasi visai laisva, o kūnui pastiprinti žemyn sugrįžęs maldininkas randa išgarsėjusio Roncesvalles sūrio — nebe veltui dalijamo, o pardavinėjamo vienuolyno krautuvėje...

Pasiekti Santiago keliauninkui tenka skersai pereiti visą Navarra, o paskui nesibaigiančius aukštuosius Kastilijos plokščiakalnius, kuriuose vasaros metu sunku surasti pavėsį. Tik besiartinant į vakarus, jau beveik įžengiant į Galiciją, maldininkas ir vėl gauna kopti į kalnus, kurie iš pradžių beveik pliki, su aukščiausioje vietoje — 1,490 m — į didelę akmenų krūvą įbestu ąžuoliniu basliu, prie kurio pritvirtintas nedidelis geležinis kryžius — Cruz de Ferro. Pasakojama, kad į tą krūvą nuo neatmenamų šimtmečių praeinantysis numeta savo iš namų ar iš pakelės neštą akmenį. (Faktinai tai dar iš pagonių laikų — Merkurijaus garbinimo — atseit su kelione į Santiago nedaug bendro turintis — užsilikęs paprotys.) Ne per seniausiai šalia šio kryžiaus ir akmenų krūvos pastatyta maža koplytėlė, kurioj randa užuovėją pūgų ar lietaus užkluptas keliauninkas. Tai turbūt pati atšiauriausia šiame kelyje sutikta vieta, išbandanti keliautojo atkaklumą. Tačiau prie to kryžiaus bestovint, akys gali aprėpti gerą dalį dviejų provincijų. Itin didelį įspūdį padaro apie Cruz de Ferro išsimėtę kaimeliai: kai kurie jau visai apleisti, su pusiau nugriuvusiais bažnytėlių bokštais, prakiurusiais namų stogais, kiti dar tebeturintys 3-6 gyventojus, užsiimančius galvijų auginimu ir ištisas dienas praleidžiančius ganyklose. Pakeleivį pasitinka tik vištos ir šunys, o kartais tenka pereiti visą pagrindinę gatvelę, neišgirdus jokio garso.

Keletą dienų vėliau, akims ir širdžiai atsigavus besišypsančiame Villafranca del Bierzo slėnyje, pilname vynuogynų ir žolynų, kur ir pačios mažiausios bažnytėlės dar labai gražiai užlaikytos, kur vyksta margi turgūs, kur galima — jei sąžinė leidžia — atsikvėpti patogiame viešbutyje, tenka ir vėl kilti į kalnus jau pačioje Galicijoje, norint nugalėti paskutinę kliūtį. Tai yra gal pats gražiausias tako gabalas per visą kelionę, sekantis sraunaus upelio tėkmę, apaugęs krūmais ir gojeliais, paskui labai staigiai pakylantis į viršų. Čia dar einama, minant prieš septynis-aštuonis amžius sudėliotus akmenis, visai atsitolinus nuo bet kokio civilizacijos ženklo.

Pačiam viršuje betūnantis Cebreiro yra vienas iš įspūdingųjų sustojimų pakeliui į Santiago: tas kalnas skiria León povinciją (atseit Kastiliją) nuo Galicijos. Jin įkopti — 1503 m — trunka laiko. Vakarop visas kalnas pasineria į tirštą rūką. Vienuolynas, priglaudžiantis maldininkus, ten įsteigtas jau 9-ame amžiuje. Dabar iš tų laikų beišlikusi dalis bažnyčios, šalia kurios susigūžęs kaimelis paverstas tautotyros muziejumi: apvalūs iš akmenų sukrauti nameliai dengti šiaudiniais, ypatingai suklostytais stogais, paliekant tik vieną centrinę skylę dūmams išeiti. Pakeleivis betgi gali — jei turi laimės — apsistoti buvusio vienuolyno pastate, kuris dabar paverstas kuklia užeiga. Didelio valgomojo kambario kampe nuolat dega ugnis židinyje (ir gegužės pabaigoj ten dar taip šalta, kad reikia drąsos išeiti į kitus pastatus), kuri suburia visus tos dienos keliautojus. Užeigos valdytojas — viso Santiago maldininkų kelio atgimimo sąjūdžio galva ir siela, kunigas Elías Valiño, išsamiausio pėstiems maldininkams vadovo autorius. Tai jo pastangomis ir rūpesčiu visas kelias tapo kiekvieną pavasarį. Anksčiau maldininkai turėdavo pasitikėti instinktu ar klausti kelio davo pasitikėti instinktu ar kelio klausti sutinkamų kaimiečių, o šių nurodymų „tikslumas" labai reliatyvus („netoli — tiek, kiek pabėgėtų mažas šunelis"). Visa jo šeima aktyviai įjungta į apyvoką: sesuo verda, seserėčia priiminėja ir tvarko rezervacijas. Po gana stataus kopimo viršūnėn — panoramos neįmanoma aprašyti: su kiekvienu žingsniu vaizdas platėja, varsos gausėja (o atmosfera šaltėja); net ir taip aukštai esant, nedingsta mažos laukinės gėlytės, ir tebematyti daug žalumos, itin akcentuojamos gausių, labai tamsiai žalių, plačiai išsikerojusių bugienių — pamatomi keli stogai; akys tuo beveik netiki. Pagaliau išlenda bažnyčios bokštas... Kai įėjęs pamatai liepsną, o atsisėdęs gauni stiklą paprasto vietinio vyno su jų pačių pagamintu kumpiu ir ten suslėgtu sūriu, ir pagalvoji, kad beliko vos 143 km iki kelionės tikslo, beveik pradedi įtikėti ten pasakojamais stebuklais. Kai kurie iš maldininkų dainuoja-rečituoja senas balades; kalba apie transcendentalią meditaciją (ten sutikom tokių medituojančių prancūzų porą, keliaujančių jau visus metus Santiago link su dviem asilais ir besiviliančių, kad jų pirmasis įpėdinis gims Santiago šv. Jokūbo dieną); dar kiti studijuoja žemėlapius, dalijasi patirtimi ir patarimais. Visus suartina ta pati dvasia ir nugalėtų kliūčių džiaugsmas.

Po Cebreiro nebėra jokio kito tokio stataus kopimo į kalną. Galicijoj gamtovaizdis „minkštėja", balsai švelnėja — Galicijos moterys turi reputaciją pačių švelniausių visoj Ispanijoj — kinta flora, kinta papročiai, kalba, kinta ir virtuvė (o visą dieną ant kojų praleidžiančiam ir tikrai nemažai kalorijų suvartojančiam pėstininkui tai labai aktualu), ir jau labai akivaizdžiai pradeda mažėti kilometrai. Cebreiro turbūt būtų galima laikyti paskutine sustojimo vieta, kur dar taip smarkiai jaučiama maldininkų tradicijos dvasia, kur vyrauja rimtis ir tam tikras asketizmas. Žinoma, galima po to dar sustoti garsiajame Samos vienuolyne, bet ten vienuolių gyvenimas eina sau, o maldininkai įleidžiami tik į dvi tam tikslui skiriamas bendras sales, pilnas plikų lovų su išgulėtais čiužiniais, kur nebėra Cebreiro dvasios, nei židinio, nei net paprasčiausio vyno stiklo. Žinoma, kai jį prieini, nukulniavęs 33 km per dieną, jau visai temstant, esi dėkingas už bet kokį nuo vėjo apsaugantį kampelį. Samos vienuolynas didžiulis, gražiai užlaikytas, su puikiais sodais. Bet maldininkas neranda ten beveik jokių patogumų, išskyrus puikius karšto vandens dušus. Kadangi maldininkai dažnai nešasi savo miegamąjį maišą, vargingos lovos be baltinių. Mūsų laimei, mus įleidęs broliukas, per apklausinėjimą išgirdęs, kad viena „piligrimė" lietuvė, staiga suminkštėjo, ir norėdamas kaip nors padėti tai „kankinių tautai", beveik magišku būdu visiems trims surado po paklodę ir pagalvę. Bet niekur taip nekentėm nuo šalčio, kaip toje didžiulėje salėje, pasigaudami ir prieš tai ten nakvojusių pakeleivių iš kažin kur atneštą blusą. Kas nori rasti susikaupimo, bet kartu pasidžiaugti ir bendravimo dvasia bei atsigauti fiziškai, turėtų neaplenkti Cebreiro.

Po to kelias pradeda leistis žemyn. Dingsta uolos; po lietingų dienų kojos klimpsta į derlingesnį dirvožemį. Pėsčiųjų takas vis dažniau sutampa su plentu. Tie, kurie nepaisydami nuovargio susigundo pasukti keletą kilometrų iš kelio, norėdami pamatyti vieną iš senųjų romaniškų bažnyčių, kurioje dar gerai išsilaikę kiek vėlyvesni freskai, gauna atpildą su kaupu: visiškoj tyloj, paskendus tarp žalumynų, gracinga Vilar de Donas bažnytėlė byloja apie ten 1184 metais įsikūrusią šv. Jokūbo riterių buvusią galybę; joje tebeišlikę sarkofagai ir antkapiai sukaupia daug istorijos. Ten viešpatauja taika ir ramybė, leidžiančios grožėtis primityvių skulptūrų, ornamentų, kolonų menu. Po to visa apylinkė jau pradeda priminti, kad artiniesi į 20-ąjį amžių: plentu burzgia baisiai nesimpatingi sunkvežimiai; „modernizuoti" miesteliai nebeturi tiek sugestijos, kaip tie, kurie yra išsimėtę sunkiau prieinamose vietose. O jei dar užpuola lietus, tikrai norisi jau baigti kelionę.

7 km prieš pasiekiant Santiago, maldininkas prieina Lavacolla (dabar ten pastatytas Santiago aerouostas). Ten piligrimai stabtelėdavo paskutinį kartą ir gan srauniam to paties vardo upelyje nusiplaudavo viso kelio dulkes; kai kurie numesdavo jau ir savo lazdą. Už 3 km prieinamas „Džiaugsmo kalnas" (Montxui — Mons Gaudii), nuo kurio pirmą kartą išvystama Santiago panorama su aiškiai išsiskiriančiais aukštais katedros bokštais. Kelionės vargai nugalėti — belieka tik nusileisti į miestą ir pradėt džiaugtis po to, kai katedroj bus pasveikintas šventasis. Tradicija liepia ne tik priliesti savo plaštaką prie akmens jo statulos papėdėje garsiajame, nuostabiajme 12-ojo amžiaus „Portico de la Gloria", kurio meną ir grožį reikėtų ištisom dienom studijuoti; taip pat reikia užlipti prie kitos apaštalo statulos didžiajame altoriuje ir iš užpakalio ją apkabinti. Kiek pakeliui sutiktų, mus vynu ir pašnekesiu vaišinusių žmonių prašė tai už juos atlikti, kad ir jiems netiesiogiai apaštalas atsiųstų savo malonę!

Pats Santiago de Compostela ir šiandien tebėra vienas iš nedaugelio visą savo žavesį išlaikiusių Ispanijos miestų. Studentai ten dar tebenešioja tradicines pelerinas (jos išsilaikiusios ir Portugalijos universitetiniame mieste Coimbra), vakarais vaikšto būreliais — „la ronda" — apsivilkę viduramžius ar renesansą primenančiais juodais aksominiais rūbais, ir gitarų palydimi dainuoja. Senasis miestas nepaliestas modernizacijos. Milžiniška aikštė prieš katedrą ypatingų švenčių metu sklidinai prisipildo turistų, kurių ten niekad netrūksta. Jaučiamas Portugalijos artumas tiek kalboj, tiek žmonių laikysenoj, tiek „la ronda" dainų harmoniškume. Į katedą — jos bei šalia jos stovinčių arkivyskupo rūmų, ją supančių aikštelių aprašymui reikėtų skirti daug puslapių — traukia nenutrūkstamos virtinės žmonių. O sykį ją aplankęs, maldininkas lengvai randa, kur ir kuo savo pasiekimą atšvęsti: Galicijos gastronomija ir jos vynai išgarsėję visoj Ispanijoj, smulkiai purškiantis lietutis kviečia į vidų — ir galima pradėti kelionę iš naujo jau su atminties pagalba, besiilsint kojom.

Maldininkų kelio tikslas ir pabaiga — Santiago de Compostela katedra.

NUORODOS

1 Apie keliones į Santiago žr. L. Vazquez de Parga, J. M. Lacarra, J. Uria Riu, *Las peregrinaciones a Santiago*, 3 t., Madrid, 1948-49; E. Goicoechea Arrondo, *Rutas Jacobeas*, Estella, 1971; Edwin Mullins, *The Pilgrimage to Santiago*, New York, 1974; *El Camino de Santiago, Guía del peregrino*, Madrid-León, 1985.

2 „Camino de Santiago", *Guerra del tiempo* (1958).

Antanas Miškinis (1905-1983)

Antanas Miškinis, vienas žymiausių Nepriklausomybės laikotarpio poetų, jau grįžęs iš Sibiro tremties, 1977 metais Vilniuje (nuotrauka Algimanto Kunčiaus). Čia spausdinami jo eilėraščiai buvo slapta parašyti konclageriuose. Spaudai parengti Aleksandros Miškinienės, buvo paskelbti Lietuvoje šių metų pradžioje.

Rūpintojėlių Lietuva

O Dieve, Dieve, didis Rūpintojau,
Išniekinti mes šaukiamės Tavęs —
Parodyk mums prašvintantį rytojų
Ir iš vergijos tragiškos išvesk.

Baisus devyniagalvis mus užklupo
Ir švaistosi gaisrais, kerštu, mirtim...
Maldos neb'ištariam — sukrupo lūpos,
O pragaras atsiveria arti.

Ant vieškelių krauju išmintos pėdos,
Pasruvo mūs žaliuojantys laukai.
Devyniagalvis mūsų kūną ėda,
Krauju aplaistyti visi takai.

Pažvelk, koks gedulas apėmęs laiko,
Kokia gūdi užgulusi naktis.
Devyniagalvis dar labiau paklaiko,
O pranašai vaitoja išjuokti.

Plačiai užplovė mus bedievių nerštas
Ir šaukia garbint kalinio grandis.
Tai kas žmogaus širdy sumažins kerštą?
Kas šėlstantį šėtoną sutramdys?

Dejavimuos maldų balsai apkurto,
Kai slibinai pikti užpuolė mus —
Išgrobstys mūsų paskutinį turtą,
Išniekins jie šventoves ir namus.

Nežinom, kiek likimas bus nulėmęs
Ir kiek terios mus įžūli gauja;
Kapai išniekinti bus ir emblemos,
Ir dieviškas paveikslas žmoguje.

Tu išklausyk baisiausio mūsų rėksmo,
Kitaip daug sielų nekaltų pražus,
Ir atitolink paskutinę grėsmę —
Nuo išvežimų vaikelius mažus.

Jei Dievas didis Tu bei Rūpintojas,
Kurs ir žvaigždynų apregi kelius,
Išveski mus į švintantį rytojų
Iš slibino nasrų, iš sopulių.

Nuo mūsų šauksmo skaldos kalno uolos,
Nuo verksmo verčias marių sietuva;
Nužeminta po Tavo kojų puola
Rūsti Rūpintojėlių Lietuva.

Vakarė žvaigždė

Žvaigždė vakarė danguje sustojo
Ir žydi žydi šaltu sidabru.
Po ja ir Tujen, Lietuva šventoji,
Glaustysies šią naktelę tarp audrų.

Tave dabar visi vėjužiai pučia,
Kaip niekados per gadynes kelias.
Ar yr dar kas šiandieną valgo Kūčias,
Dalija, laužo baltas plotkeles?

Tave dabar audri audružė krečia,
Toli nubloškia brolius sesules.
Vaizduojamės Tave kančioj konkrečią, —
O mums varnai akis gal čia išles...

Mums Tu kaip sužadėtinė mieliausia,
Vienintelė tema mums intymi.
Tavęs lankyti lekiam iš toliausia —
Atrandam ilgesinga mintimi.

Ištroškom atsigerti Tavo vėjo,
Pušų ir eglių ūžesio smagaus.
Kur kryžius ir tėvų namai stovėjo,
Po gaisro — gelsvas gabalas dangaus.

Išalkom Tavo kasdieninės duonos,
Šilkinio žvilgsnio liūdinčių akių,
Tavęs kuklios gražuolės ir madonos,
Po didelių klajojimų sunkių.

Tave dabar tenai nupustė pūgos,
Speigai nunuogė ant plikos kalvos.
Tačiau tvirta nenulenkei pabūgus
Sukruvintos, bet išdidžios galvos.

Paveikslas Tavo mums toli pašviečia,
Paniekinom net mirtį dėl Tavęs.
Surink mus, Dieve, iš visų pasviečių,
Gyvuosius, likusius, namo parvesk.

Mes apsakysim baisią Odisėją
Prie židinio susėdę šilimoj,
Kokius mes kruvinus kelius tesėjom
Vorkutoj, Karagandoj, Kolymoj,

Norilske, Uchtoj, Solikamske, Intoj,
Mordovijos miškuos ir t.t.
Pasauly visa juk praeina, kinta;
Kančias užmiršta tautos pagaliau.

Neramūs sapnai

Sapnuoju — tykiai Nemunėlis teka,
Linguoja levandrėlė dar tyliau.
Tokia rimtis, kad ant saulužės tako,
Atrodo, net rugiai siūbuot paliaus.

Prieš kalną skubinu keliu duobėtu —
Taip saulė kepa, taip diena kaitri.
Einu drebėdams, kad nepastebėtų
Akis nereikalinga, netauri.

Dairaus — keliai, atrodo, lyg ne tie čia...
Kas juos nubarstė kruvinom gėlėm?
Už ką jūs išdavėt mane, tautiečiai,
Kentėjimui, klajonėm didelėm?

Širdy iš nuovargio sudilgsi žaizdos.
— Kas bus, jeigu ir vėl tave išduos?
Staiga atsiveria brangiausias vaizdas:
Tėvelio sodas ištisai žieduos.

Gal jau šėtonui išlaužta gudrybė,
Gal smurto jau pasauly nebeliks?
O vyšnios žydi, lyg sniegu apdribę!
Sidabro lapais šlama obelis...

Padangė mėlyna, o žemėj žalia.
Taip žalia būna tik per Sekmines.
— Ko tu verki, mieloji mano Alia,
Ko tu, dukrele, šalinies manęs?

Ar aš Antikristui galėjau lenktis,
Ar aš galėjau pasielgt kitaip?
Kaip aš tada galėčiau peržengt slenkstį. —
Namai mane paniekintų piktai.

Ir mintys naujos, drąsios gimsta, klostos,
Tarytum iš giesmės, gražios, šventos,
Bučiuoju smėlį, akmenėlį glostau,
Taip gera ant žemelės, ant gimtos.

Sakiau, žadėjau jums, kad greit sugrįšiu
Keliu, kraujais aplaistytu, plačiu —
Ir siekiu išbučiuot medinį kryžių,
Bet kryžius virsta tiesiai ant pečių...

— — — — — — — — — — — — — — — —

Kai pakelia, dar taip tamsu ir šalta.
Aušros dar nematyt, labai anksti.
O akyse dar vyšnios žydi — balta,
Ir levandrėlė lingauja lanksti.

Iš gilumų šaukiamės...

Ant sopulių mums kraujas sukrekėjo,
Pašiurpo nuo lytėjimo grubaus.
O Viešpatie, ar jau tikrai reikėjo
Mus šitaipos paniekint ir nubaust?

Dar baudžiavų gadynėj, dar trinyčiuos,
Dar pliekdamies sunkiausiuose varguos,
Gražias ir aukštas statėme bažnyčias
Su bokštais, besistiepiančiais danguos.

Antkapinis paminklas poetui Antanui Miškiniui Vilniuje, Antakalnio karių kapinėse. Granitas, bronza, h 160 cm, 1987. Skulptorius – V. Mačiuika, architektas – V. Brėdikis.

Mes geidėme gyvent gražiai, prasmingai
Ir meldėmės išblyškusiais veidais.
Tave vargonais garbinom trenksmingais
Ir garbinom skardžių varpų aidais.

Nors rankos buvo nuo darbų sukrupę,
Į viską mes žiūrėjom atlaidžiai,
Nors valgėm duoną pelutinę rupią,
Bet puošėm auksu altorius gražiai.

Pavasarį tarpu laukų tyliųjų,
Kai liedavos visur vanduo sraunus,
Velykų rytą šaukėm — Aleliuja,
Kad kėleis, Dievo ir žmogaus sūnus.

Apstatėm pakeles visais šventaisiais,
Kad saugo nuo krušos ir nuo ledų.
Šventadieniais kryžius gėlėm aptaisę,
Nušvitę bėgome giedot maldų.

Tai kam gi, Viešpatie, dabar apleidai,
Ir palieki mus slibinų naguos?
Parkniumbame prieš Tavo rūstų veidą —
O! Tėve Mūsų, Kurs Esi Danguos...

Septynios sopulio raudos

1

Braidei žaliuojančiuos laukuos
Gražiai dainuojančioj šaly —
Su rūtų šakele plaukuos,
Rūpintojėliais pakely.

Gražuolė augai. O skaisti,
Tyra po kruvinos aukos!
Klaiki sekiojo praeitis
Kaip šešuolėlis iš paskos.

Bet raminais darbų bare,
Žegnojais kryžium nuo audrų.
Arimų raštas vakare
Gražus žvaigždėtu sidabru.

2

Pasauliui rodeisi viešai
Laisva, su laimės troškimu.
Mačiau, kaip vėliavoms kaišeis
Prie savo saulėtų namų.

Šilkinė ant pečių skara...
Sakiau — daugiau neteks kentėt.
Brangi, kaip motina gera,
Ir kaip sesuo, ir kaip duktė.

— Naikint audra nebeužeis,
Šlamėki šilko kaspinuos. —
Taip žodžiais kalbinau gražiais,
Rinktiniais iš vargų dainos.

3

O buvo vasara žalia...
Žalia kaip niekad niekada.
Palūžo protas ir valia,
Pasklido gelianti rauda.

Kvepėjo kalnuose javai,
Tu pabijojai mirt jauna,
Tokia graži — graudi buvai,
Kaip mano sopulio daina...

Pakėlei sielvarto akis —
Iš nustebimo paklaikai:
Devyniagalvio priešaky...
Savi — ir broliai, ir vaikai.

4

Atėjo draskantis ruduo,
Į kūną siurbės daug dėlių.
Pajuodo žemė ir vanduo
Nuo didžio skausmo sopulių.

Ir vietoj žodžių iš dainos
Pėdai per gruodą kruvini.
Paklausiau vidury dienos:
— Kur alpdama, sesuo, eini?

Kuriais keleliais ir takais?
Erškėčių sužeista galva...
Tavęs mums niekas nepakeis,
Tu amžinoji Lietuva!

5

— Einu, išvaroma einu
Vorkutos, Krasnojarsko link,
Kur nei žolynų, nei dainų,
Kur žmonės be širdies aplink.

Bus gaila skliauto šio šviesaus —
Ilgu net rudenio vėlaus.
Tenai purga vien švilps ir siaus,
Purga ten kaulus mano plaus...

Praeit reiks kruvinu keliu,
Kur niekados žolė nežels!
Nebus nei sodų, nei gėlių...
Ant skruostų ašaros prišals.

6

Tu būsi kaip šviesi žvaigždė
Su broliais žūstančiais, su jais.
Vėl kelsies augti ir žydėt,
Nes mirt dabar nebebijai.

Man švinta protas ir mintis...
Gal jau bedugnę praėjai?
Takai per gruodą praminti,
Pražydę ant šalnos kraujais...

Artojų žemė dyvina,
Puošiesi milžinų kapais.
Tu mūsų amžina daina,
Tu nemari per ją tapai.

7

Matau per verksmą ir jaučiu —
Tu laiko dulkėm apnešta.
Ant tavo kruvinų pečių
Sunki dar, didelė našta.

Rauda ir žygiai, ir kančia —
Nevystantis vainikas tau.
Net kraupuly baisiam, nakčia,
Tave keliaujančią matau —

Matau, eini kantri, drąsi,
Nepakartojama, sava...
Mes galvas nulenkėm — Esi
Tu Nemarioji Lietuva!

Kviečiame čikagiečius lietuvius!

Mes, Apolonija ir Petras Steponavičiai, Vilniaus Jaunimo teatro aktoriai, norime su jumis lietuvaičiais susitikti balandžio 2 dieną (ne pirmą, nes tai melagių diena) Jaunimo centro didžiojoje salėje 3 val. p.p.

Abu esame senos „teatro žiurkės", kaip sakoma Lietuvoje. Teatre prabėgo mudviejų jaunystė ir visas likęs gyvenimas. Patys suprantate, kad tai audringas ir spalvingas periodas žmogaus būtyje. Vienas iš mūsų jau atšventė savo aktorystės trisdešimtmetį, kitam iki tokio jubiliejaus liko keleri metai.

Suvaidinta begalės vaidmenų teatre, televizijoje, kine. Pasakoti apie aktoriaus vaidmenis tai beprasmiškas ir neįdomus užsiėmimas. Aktorių reikia matyti ir jo klausytis scenoje. Tik tuomet galima susidaryti įspūdį, nuomonę apie jį, nes teatrinis menas — momento menas. Baigiasi susitikimas, užsiskleidžia uždanga ir lieka erdvė žiūrovo minčiai ir fantazijai. Jeigu ta erdvė pilna — aktorius laimingas. Tokie ir tikimės išeiti iš Jaunimo centro rūmų po susitikimo su jumis, mieli lietuviai.

Dar keletas detalių apie mus. Petras gimęs Žemaitijoje, Ketūnų kaime. Savo vaikystės smėlio pilis statė jau Panevėžio mieste, kur nuo septyniolikos metų buvo Juozo Miltinio, didžiojo Lietuvos teatro maestro, priimtas į jo Panevėžio teatrą aktoriumi, kuriame pradirbo dvidešimt penkerius metus, patį skambiausią šios kūrybinės trupės periodą. Vėliau buvo Šiauliai ir galiausiai Vilnius.

Apolonija gimusi ir augusi Kaune. Aštuoniolika metų išbraidžiusi garsiojo Žaliakalnio Ąžuolyno rudenėjančius lapus, pririnkusi ne vieną maišą gilių kavai, prisimaudžiusi to paties Ąžuolyno kūdroje, pilnoje kvarkiančių varlių, pradėjus savo devynioliktus metus, pakėlė sparnus į Vilnių. Ten tuo metu kūrėsi naujas Jaunimo teatras, kurio iniciatorė ir kurį laiką meno vadovė buvo žymi Lietuvos režisierė, lietuviškos dramaturgijos puoselėtoja ir statytoja Aurelija Ragauskaitė. Po sėkmingo didžiulio konkurso išlaikymo Apolonija tapo šios meno šventovės nare ir liko ištikima jai iki šių dienų.

Apolonija Matkevičiūtė ir Petras Steponavičius ruošiasi režitaliui šių metų balandžio 2 dieną Jaunimo centre, Chicagoje.

Nuotrauka Jono Tamulaičio

Mums abiems tada atrodė, kad teisė vadintis aktoriumi profesionalaus teatro, būnant septyniolikos ar aštuoniolikos metų, tai didis stebuklas. Tačiau pasirodė, kad tai ne viršūnė. Trys mūsų sūnūs: vyriausias Rokas, vidurinysis Justinas ir jaunylis Matas užkopė ant tos garbingos pakylos trejų, septynerių ir penkerių metų, būdami visiškais pypliais. Visi jie debiutavo lietuviškos dramaturgijos spektakliuose. Žinoma, mus tai maloniai nuteikia.

Mes aktoriai paprastai sielojamės, kad palikus sceną, išnyksta ir mūsų darbai. Mylimo poeto Maironio žodžiais tariant: „išnyko žmogus ir svajota — sapnuota išblyško kaip ryto aušra". Vienintelė mūsų paguoda — žiūrovas. Žmogus, kuris yra matęs spektaklį ar susitikęs su mumis režitalio metu, yra mūsų kūrybos istorikas ir metraštininkas. Todėl jūs, mieli žiūrovai esat mums itin brangūs. O, jeigu prabėgus kuriam laikui, jūsų sąmonėje šmėstels koks nors epizodas ar dainos melodija, kas palies jūsų širdis, mes būsim laimingi. Grįžę į Lietuvą, jausime, kad retkarčiais praeiname Čikagos gatve ar pabuvojame kuriuose nors namuose, žinoma, tik jūsų asmeny. Argi tai nenuostabu vėl pabūti tarp jūsų, mieli lietuviai. Mums tai didelis džiaugsmas.

Tad maloniai kviečiame į pasimatymą, tikėdamiesi praleisti su jumis ne vieną jaudinančią akimirką mūsų režitalyje „Įžiebė amžiai tavo laisvės rytą".

Apolonija ir Petras Steponavičiai

Geriausią vyrų chorą išgirdus

Chicagoje dažnai galima girdėti daug gerų koncertų, kuriuos atlieka Chicagos Simfoninio orkestro choras, Baroko muzikos choras ar pagaliau Lyric operos choras. Anksčiau girdėdavome ir Bernard Shaw chorą arba dažniau čia atvykstantį Vienos berniukų chorą, tačiau niekad neteko girdėti tokio skaidraus skambėjimo koncerto, kaip to, kuris įvyko kovo 12 dienos vakarą Orchestra Hall, kurioje dainavo Estijos Akademinis valstybinis vyrų choras.

Estų vyrų choro steigėjas ir jo muzikos vadovas yra prof. Gustav Ernesaks, pradėjęs diriguoti 1930 metais. Karo metu jis buvo laimingesnis už kitus, nes mažame Rusijos miestelyje Jaroslavle galėjo diriguoti chorui. Vėliau jis surinko estų kareivius ir, nežiūrint, kad Estija dar buvo kovos laukas, įsteigė vyrų chorą Talinne ir ten 1944 m. lapkričio 16 d. turėjo pirmą repeticiją. Po 66 dienų įvyko pirmasis estų vyrų choro koncertas sostinėje; nuo tada ir prasidėjo profesinė to choro veikla.

Estų vyrų chore visados buvo 80 vyrų. Iš pradžių nariai buvo mėgėjai, bet ilgainiui tebuvo priimami tik konservatorijose studijavę muziką, o šiuo metu visi dainininkai yra su profesiniu vokaliniu ir muzikiniu pasiruošimu. Jie dainuoja ne tik liaudies ir klasikinius estų kompozitorių kūrinius, bet savo repertuare turi ir pasaulinių kompozitorių — Palestrina, Lasso, Mozart, Brahms, Schubert, Kodaly, Orff, Cherubini ir Šostakovič kūrinius.

Estija dabar savo vyrų chorą (RAM) išlaiko valstybės lėšomis. Tauta jį laiko savo kultūros ambasadorium. Kai buvo jiems leista koncertuoti užsienyje, choras jau 27 kartus buvo išvykęs už savo krašto ribų, bet pirmą kartą į Ameriką. Savo brošiūroje pažymi, kad tai įvyko po 45 metų ir gal praeis kiti 45 metai, kol jiems bus leista vėl dainuoti Amerikoje. Daugiausia jų lankytasi satelitiniuose kraštuose.

Chicagos Orchestra Hall koncertą choras pradėjo Amerikos himnu. Programoje buvo estų kompozitorių Tubin, Mägi, Pärt, Türnpu, Saar, Lepik, Tormis ir Ernesaks kūriniai bei aranžuotos liaudies dainos ir Poulenc, Schuberto bei Wagnerio kūriniai. Kadangi dainuojami kūriniai koncertuose yra vis keičiami, tai pranešėjas pasakė kiekvieną dainą atskirai. Iš viso savo repertuare choras turi 200 kompozitorių beveik tūkstantį kūrinių.

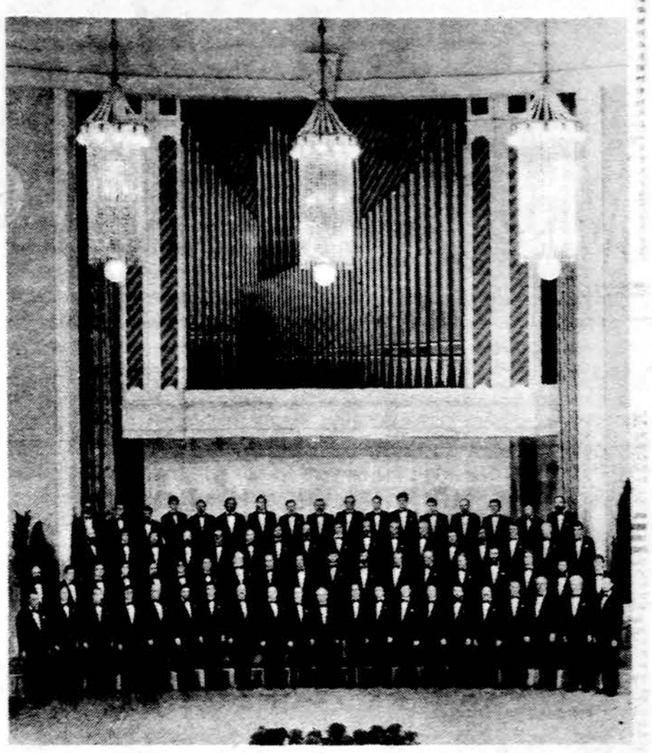

Estijos Akademinis valstybinis vyrų choras (RAM).

Estų vyrų choras dainuoja; per visą koncertą nebuvo rėkimo — vyrauja dažnai piano ir mezzoforte, rečiau fortissimo, bet dažniausiai pianissimo dainavimas, nevengiama ir murmurando. Jau seniai neteko girdėti chorą dainuojant a cappella — tai buvo nuostabaus grožio dainavimas! Iš viso tik dukart palydėjo vargonai ir vieną kartą fortepijonas Schuberto „Lakštingaloje". Balsai puikiai išlyginti. Tenorai lengvai ima aukštąsias gaidas, geri bosai ir baritonai. Solo partijas atlieka patys choristai, patys choristai ir akompanuoja. Dirigavo pasikeisdami du dirigentai — Arvo Volmer ir Olev Oja, kurie toną paduoda kamertonu. Jų dainavime buvo daug subtilumo. Lopšinės dainoje visas choras pakilo tik iki mezzovoce ir koks puikus buvo jų skambėjimas. Labai gražiai buvo atliktos keturios Poulenc šv. Pranciškaus Asyžiečio maldos. Wagnerio Piligrimų choras iš „Tannhaeuser" operos, palydint vargonams, prasidėjęs vos girdimu pianississimo ir pasibaigęs fortissimo dainavimu, paliko nepakartojamą įspūdį šiame koncerte.

Po koncerto sustoję klausytojai savo ovacijomis pareiškė padėką. Bisui padainavo dvi estų liaudies dainas. Koncertas buvo baigtas Estijos himnu, kurį dirigavo kartu atvykęs estų vyrų choro įsteigėjas maestro Gustav Ernesaks.

Koncerte galėjo būti pusantro tūkstančio klausytojų, jų tarpe buvo daug latvių ir šiek tiek lietuvių. Estų vyrų choras — tai tikrai nepakeičiamas estų tautos kultūros ambasadorius užsienyje, kuris šį savaitgalį Carnegie Hall, New Yorke, baigia savo koncertus Amerikoje.

v.r.

„Dievas jį prikėlė..."

(Atkelta iš 1 psl.)

Šis aiškinimas paprastesnis, nereikalaująs stebuklų bei komplikacijų. Įrodyti faktiškai ar istoriškai Jėzaus prisikėlimą neįmanoma. Jokių liudininkų nėra ir jų negali būti, nes prisikėlimas vyko antgamtėj. Vienintelis kelias jį pažinti yra per tikėjimą, kuris yra žmogui dovana. Vieni ją gauna, kiti ne. Kas ją turi, tam gamtiškų įrodymų nereikia, kas jos neturi, jokie įrodymai nepadės. Šv. Pauliaus liudijimas yra akivaizdus pavyzdys, kaip netikintis staiga pasikeičia ir pradeda tikėti, kad jam pasirodė prisikėlęs Kristus. Jėzaus prisikėlimo istoriškumą reikia tada aiškinti kitaip negu kitus istorinius įvykius. Čia turime skirti įvykio faktiškumą nuo istoriškumo. Faktiškumas galioja ir gamtinei, ir antgamtinei būčiai, istoriškumas — tik gamtinei. Danguje vykstą dalykai yra tikri įvykiai, faktiški, bet jie yra anapus žemiškosios istorijos ir todėl juos galima vadinti neistoriškais. Todėl Jėzaus prisikėlimą reikia laikyti neistorišku, t.y. tokiu, kuris vyko antgamtėj. Šitaip supranta Jėzaus prisikėlimo istoriškumą ar neistoriškumą tie teologai, kurie tvirtina, kad tas prisikėlimas nebuvo istoriškas.

* * *

Kristaus prisikėlimo atvejis žmonijos istorijoje buvo unikalus, nes prisikėlusysis buvo ne tik žmogus, bet ir Dievas. Ar kiekvienas iš mūsų eis panašiu keliu kaip šis dievažmogis? Kaip reikia suprasti Bažnyčios skelbiamą dogmą apie *kūno* prisikėlimą?

Šios dogmos esmė glūdi „kūno" sampratoje. Koks kūnas kelsis? Kaip sakyta, prisikėlęs kūnas nebus tas, kurį žmogus turėjo žemėje. Jis bus „sudvasintas", t.y. kitoks, bet ir tas pats, nežemiškas, bet mūsų. Iš biologijos mums žinoma, kad kas septyneri metai pasikeičia visos fiziniame kūne esančios ląstelės. Bet nežiūrint to, jis lieka tas pats — *mūsų* kūnas. Kūno fizinei sudėčiai keičiantis, žmogaus tapatybė lieka ta pati. Panašiai turėtų būti ir po mirties. Žmogui prisikėlus iš žemiškosios būties į antgamtę, turėtų būti įmanoma likti tuo pačiu asmeniu. Kas kūniško tame asmenyje liks ir ko neliks? Leidžiant sau apie tai paspėlioti, galbūt teisingai sakoma, kad prisikėlusiai būčiai turės priklausyti asmens žemiškoji sąmonė. Tai ta sąmonė, kuri atminties jėga laiko sucementavusi asmens praeitį viename gabale ir žino, kad ką jis ar ji gyvenime buvo padaręs, pasakęs, pagalvojęs ar jautęs yra jo paties, o ne ko nors kito. Nors sąmonė priskiriama sielai, tačiau joje glūdinti žemiškojo gyvenimo istorija priklauso ir kūnui. Dėl to galima tvirtinti, kad prisikėlęs amžinybėje žmogus nebus vien dvasia, bet ir su ja surištas kūnas. Fizinis kūnas po mirties, žinoma, bus palaidotas. Išliks jo rėmuose vykęs gyvenimas — pasiekimai, džiaugsmai, kovos, nelaimės, pralaimėjimai, rūpesčiai, atleistos nuodėmės, geri darbai, draugystės, atsiribojimai ir t.t. Visa tai bus sutelkta atmintyje lyg įrekorduotoje juostoje. Atmintis, pagal šv. Tomą Akvinietį, yra dvejopa — dvasinė ir materialinė. Tad ši dvasinės būties materialinė pusė greičiausiai ir bus tas kūnas, kuris gyvens antgamtėje po prisikėlimo. Ne fizinis, molekulių, atomų bei juos rišančių elektromagnetinių jėgų kūnas, o sudvasintas — atsikratęs praeinančios prigimties, pasilikęs tik tą jos dalį, kuri paliko dvasinį antspaudą žmogaus asmenybėje, jam gyvenant žemėje.

* * *

Taip supratus prisikėlusio žmogaus kūniškąją būseną, paryškėja ir kai kurios kitos krikščioniškojo tikėjimo tiesos, pvz., pragaro ir dangaus. Savosios istorijos prisiminimas gali būti malonus ir nemalonus, žiūrint, kokia ta istorija buvo — garbinga ar negarbinga. Negarbingoji tikriausiai teiks prisikėlusiajam skausmo ir širdgėlos, garbingoji — džiaugsmą. Tai ir bus jo antgamtinio išganymo ar pasmerkimo dalis.

Paaiškėja ir klausimas, ar anapus gyvenantieji bus skirtingos lyties, vyrai ir moterys. Šv. Paulius ir pats Jėzus yra išsireiškę, kad danguje žmonės bus kaip angelai — neves ir netekės. Tai, žinoma, neturėtų reikšti, kad lytiniai skirtumai bus panaikinti. Žmogiškoji patirtis žemėje daug priklauso nuo lyties. Vyro išgyvenimai yra vienokie, moters kitokie. Jei prileidžiame, kad kiekvieno žmogaus žemiškoji patirtis po mirties pasilieka, tai turime prileisti, kad pasilieka ir lytiniai skirtumai.

Reikia pabrėžti, kad atmestinos yra nuomonės, tvirtinančios, kad kūno prisikėlime dalyvaus fizinis žmogaus kūnas. Atrodo, kad naujieji amžiai nepajėgia išrauti klaidingus viduramžiškus įsitikinimus apie kūno grįžimą į gyvenimą. Fundamentalistinių pakraipų tikintieji (kurių šiais laikais gausu krikščionių, musulmonų bei hebrajų religinėse bendruomenėse) dar vis vadovaujasi įsitikinimu, neva paremtu jų šventaisiais raštais, kad kūno prisikėlimas po mirties bus pažodiškai toks, koks buvo tuose raštuose aprašytas. Ortodoksai žydai dar ir dabar stengiasi pasilaidoti perpildytame Kedrono slėnyje prie pat Jeruzalės miesto sienų, kad nuaidėjus angelo trimitui ir mirusiesiems keliantis, jie būtų vieni iš pirmųjų įžengti į šventąjį Jeruzalės miestą. Musulmonams įprasta galvoti, kad žuvusieji kare už savo tikėjimą automatiškai gaus atpildą dangiškoje puotoje, kuri vaizduojama su visais kūniškais malonumais ir džiaugsmais. Krikščioniai, skaitydami evangelijose apie kūniškuosius prisikėlusio Jėzaus pasirodymus, natūraliai formuoja savo įsitikinimus, kad ir jų prisikėlimas paskutinę dieną bus panašus į Jėzaus. Gal dėl to Katalikų Bažnyčios tradicijose ilgus šimtmečius buvo draudžiama mirusio kūną per laidotuves deginti. Dabar leidžiama — juk nesvarbu, ar lavonas supus užkastas žemėse, ar bus liepsnų paverstas pelenais. Darosi aišku, kad ankstyvesnioji tradicija apie fizinio kūno prisikėlimą (lavono atgaivinimą) užleidžia vietą tikslesnei — kelsis tik sudvasintas kūnas.

Rembrandt van Rijn. Kristus su mokiniais Emmaus miestelyje. Raižinys režtuku ir adata, 211 x 160 mm.

Kaip tada žiūrėti į evangelistų pabrėžiamą Jėzaus prisikėlimo kūniškumą? Daug paprastų tikinčiųjų gimsta ir miršta, priimdami evangelijų aprašymus pažodiškai. Jie nesugeba ar nedrįsta praskleisti šventraščiuose vartojamų simbolių užuolaidas, už kurių slepiasi religinės tiesos branduoliai. Gal tai yra tas „mažutėlių" kelias, kurį Jėzus pagyrė, paėmęs vaiką ant kelių? Bet kitam atrodo, kad tai nelemta padėtis. Žmonija per tūkstantmečius nepajėgė atskirti mitologinės kalbos nuo tikrovės, simbolinio paviršiaus nuo dalyko esmės. Pažodiškumas yra jai vienintelis kelias teisingai suprasti Šventąjį Raštą. O jis juk veda į religinius akligatvius. Bet gal ši padėtis nėra tokia tragiška. Galutinėje apyskaitoje ir simbolis, ir palyginimas, ir legenda, ir sumitologinta istorija, lygiai kaip ir grynas mintijimas ar tikri istoriniai faktai, yra lygiateisės priemonės išreikšti religinę tiesą. Mūsų (krikščionių ir hebrajų) šventraščiai laisvai naudojasi šiomis literatūrinėmis formomis. Nelaimė glūdi tame, kad dabartiniai šventraščių skaitytojai klaidingai supranta senųjų amžių vartoseną. Šventajame Rašte atpasakotą legendą ar mitą palaikom istorija, neskiriame simbolio nuo fakto. Už tai nekaltinkime Šventojo Rašto autorių. Teisingai supratę jų mintį, galime ramiausiai palikti visus jų vartotus įvaizdžius nepaliestus. Vaizdingieji išsireiškimo būdai yra universalesni už abstrakčiuosius. Manoma, kad žmonijai bręstant išsimokslinime, istorija bei griežtieji mokslai po truputį išstums mitologinę ir legendinę kalbą. Astronomija ir fizika jau pataisė nepilnai suvoktas ankstyvesniąsias fizinio pasaulio sąvokas. Bet yra balsų, kurie tvirtina, kad religijoje simbolinė-poetinė kalba niekad nepraras savo vertės. Išskraidęs po žvaigždynus ir galaktikų visatą bei supratęs visas atominės būties paslaptis, žmonijos religinis genijus vėl grįš prie prakartėlių, antgamtinių balsų iš dangaus, pasirodymų ir pranašysčių, nes jos kažkodėl tinkamiau numaldo giliai įsišaknijusį žmonijos religinį alkį negu mokslai.

Prisikėlusio Kristaus pasirodymai, nors ir būtų kada nors įrodyti neistoriški, iš Šventųjų Raštų nebus ištrinti. Išlikti gyvam po mirties yra žmogui įgimtas troškimas, einąs iš kartos į kartą, iš vieno amžiaus į kitą. Prisikėlimo paslaptį reikia kaip nors išreikšti mums suprantama kalba bei įvaizdžiais. Jėzus buvo pats pirmasis žmonijos istorijoje, kuris prisikėlimo sąvoką paskelbė pasauliui stipriu ir beveik neužginčijamu balsu.

Pasiskaityti:

Pheme Perkins, *Resurrection: New Testament Witness and Contemporary Reflection.* New York: Doubleday, 1984.

Gerald O'Collins, *Jesus Risen.* New York: Paulist Press, 1987.